

แบบฟอร์มรายงานเรื่องเต็ม ผลการทดลองสิ้นสุด ปีงบประมาณ 2556

1. แผนงานวิจัย   วิจัยและพัฒนาการผลิตพืชเศรษฐกิจเฉพาะพื้นที่อย่างมีคุณภาพในเขตภาคกลาง
2. โครงการวิจัย   วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตฝรั่ง
    กิจกรรมที่ 2   การปรับปรุงพันธุ์ฝรั่ง
    กิจกรรมย่อย   -
3. ชื่อการทดลอง (ภาษาไทย)   การทดลองที่ 2.3 การคัดเลือกต้นต่อฝรั่งที่ทนทานหรือต้านทานต่อโรคเหี่ยวและโรครากปมฝรั่ง
    การทดลองย่อยที่ 2.3.2 การคัดเลือกต้นต่อฝรั่งที่ทนทานหรือต้านทานต่อโรครากปมของฝรั่ง
4. คณะผู้ดำเนินงาน
    ธิตยา สารพัฒน์¹   มนตรี เอี่ยมวิมังสา¹   ไตรเดช ช่างทอง¹   อุดลย์รัตน์ แคล้วฉลาด²

¹กลุ่มวิจัยโรคพืช สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช

²ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรนครปฐม

5. บทคัดย่อ

การระบาดของโรครากปมของฝรั่งมีสาเหตุจากไส้เดือนฝอยรากปม (*Meloidogyne* spp.) เกิดเป็นพื้นที่กว้าง โดยเฉพาะ อ.บ้านแพ้ว จ.สมุทรสาคร อ.สามพราน จ.นครปฐม และ อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่การระบาดหนัก โรครากปมทำให้ต้นฝรั่งที่ถูกทำลายจะมีอาการแคระแกร็นใบเหลืองซีด ทรงพุ่มบาง ต้นโทรม ผลผลิตลดลงทั้งขนาดและปริมาณ จึงได้ทำการทดลองเพื่อคัดเลือกต้นต่อฝรั่งพันธุ์ขึ้นกซึ่งได้รวบรวมเมล็ดมาจากหกแหล่งอาทิ จังหวัดตาก กาญจนบุรี อุทัยธานี เพชรบูรณ์ และปราจีนบุรี โดยการปลูกเชื้อไส้เดือนฝอยรากปมกระถางละ $1,500 \pm 100$ ตัว เป็นเวลา 120 วันจากนั้นตรวจวัดดัชนีการเกิดโรครากปมพบว่าจากต้นฝรั่งขึ้นก 155 ต้น มี 5 ต้น ที่สามารถต้านทานต่อไส้เดือนฝอยรากปม

6. คำนำ

ฝรั่ง (*Psidium guajava* L.) เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญในพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งในปี 2552 ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกฝรั่งรวมทั้งสิ้น 43,249 โดยเฉพาะในจังหวัดนครปฐม, ราชบุรี, สมุทรสาคร มีการปลูกฝรั่งมากกว่าสามหมื่นไร่ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ปลูกอื่นๆ ได้แก่ ปทุมธานี และเพชรบุรี ในภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดตาก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553)

ในอดีตการปลูกฝรั่งสามารถทำรายได้ที่มั่นคงให้แก่เกษตรกรมีรายได้สม่ำเสมอ แต่วันนี้ฝรั่งเป็นที่พึ่งของเกษตรกรไม่ได้แล้วในปลูกในปีแรกๆยังไม่พบปัญหา เมื่อฝรั่งให้ผลผลิตเข้าปีที่ 2-3 ก็พบปัญหา ซึ่งปัญหาที่สำคัญในการปลูกฝรั่งคือ การระบาดของโรครากปมซึ่งมีสาเหตุจากไส้เดือนฝอยรากปม (*Meloidogyne* spp.) เป็นพื้นที่กว้างโดยเฉพาะ อ.บ้านแพ้ว จ.สมุทรสาคร, อ.สามพราน จ.นครปฐม, อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี, อ.แกลง จ.ระยอง (มนตรี, 2548) ซึ่งเป็นพื้นที่การระบาดหนัก โรครากปมทำให้ต้นฝรั่งที่ถูกทำลายจะมีอาการแคะแกระแกร็นใบเหลืองซีด ทรงพุ่มบาง ต้นโทรม ผลผลิตลดลงทั้งขนาดและปริมาณ อาการคล้ายกับอาการของการขาดธาตุอาหาร แต่เมื่อใส่ปุ๋ยเข้าไป ต้นฝรั่งก็ไม่ตอบสนองต่อปุ๋ยที่ใส่ เพราะรากได้ถูกทำลายเป็นปุ่มปมและเมื่ออาการหนักรากก็จะเน่าและหลุดไป แม้ต้นฝรั่งจะไม่ตายแต่ให้ผลผลิตน้อยมากไม่คุ้มค่าการลงทุนจึงมักเห็นเกษตรกรโค่นต้นฝรั่งทิ้งเพื่อไปปลูกพืชผักชนิดอื่น (จิตติยา และคณะ 2554) แต่ก็ไม่สามารถได้ผลผลิตดีขึ้นเนื่องจากไส้เดือนฝอยรากปมเป็นเชื้อที่มีพืชอาศัยกว้างกว่า 2000 ชนิดจึงยากแก่การหลีกเลี่ยงการเข้าทำลาย

การควบคุมโรคในต้นฝรั่งที่เกิดปัญหาแล้ว จำเป็นต้องใช้การรักษาที่มุ่งหวังเพื่อลดจำนวนประชากรของเชื้อให้หมดไปหรือเหลือน้อยที่สุด โดยการใช่วิธีการจัดการที่หลากหลาย และสิ่งที่จะละเลยไม่ได้ในการวางแผนการผลิตฝรั่งในระยะยาวคือ การใช้ต้นตอที่ทนทานหรือต้านทานต่อเชื้อโรคที่อยู่ในดิน ซึ่งวิธีนี้เป็นการแก้ไขปัญหาย่างยั่งยืน คุ้มค่าต่อเศรษฐกิจและปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม

7. วิธีดำเนินการและอุปกรณ์

อุปกรณ์

1. ต้นฝรั่งพันธุ์ขึ้นจากแหล่งต่างๆ
2. ไส้เดือนฝอยรากปม (*Meloidogyne* sp.)
3. วัสดุทดลองในการปลูกพืช เช่น ดินปลูก กระถาง จานรองกระถาง
4. อุปกรณ์และสารเคมี ในห้องปฏิบัติการไส้เดือนฝอย เช่น ตะแกรง กรวย (วิธีการแยกเชื้อ) กล้องจุลทรรศน์ ถ้วยนับตัวอย่าง ที่นับจำนวน Clorox

5. ป้ายแสดงกรรมวิธี สมุดบันทึก

วิธีการ

1. รวบรวมเมล็ดฝรั่งพันธุ์พื้นเมืองจากแหล่งต่างหก แหล่ง ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี กาญจนบุรี เพชรบูรณ์ ปราจีนบุรี และ ตาก (อ.พพพร และ อ.แม่สอด) ทำการเพาะเมล็ด แยกปลูกในกระถาง ซึ่งดินปลูกได้ทำการนึ่งฆ่าเชื้อแล้ว
2. การเลี้ยงไส้เดือนฝอยเพื่อเพิ่มปริมาณ
เก็บตัวอย่างรากของฝรั่งที่เกิดโรครากปม เมื่อตรวจตัวอย่างภายใต้กล้องจุลทรรศน์ กำลังขยายต่ำแล้วพบว่า เป็นไส้เดือนฝอย *Meloidogyne* sp. จึงนำไปเพาะเลี้ยงเพิ่มจำนวน ดังนี้
  - 2.1 ใช้เข็มหรือไม้ไผ่เหลาปลายเขี่ยไส้เดือนฝอย *Meloidogyne* sp. ที่พบแต่ละตัว ลงในงานเลี้ยงเชื้อที่มีน้ำกลั่นนึ่งฆ่าเชื้อประมาณ 5 มิลลิลิตร
  - 2.2 การเตรียมพีชเลี้ยงไส้เดือนฝอยเพื่อเพิ่มปริมาณ โดยปลูกมะเขือเทศพันธุ์สีดา ในกระถางขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 เซนติเมตร บรรจุดินนึ่งฆ่าเชื้อ กระถางละ 1 ต้น
  - 2.3 การปลูกเชื้อ หลังจากปลูกมะเขือเทศพันธุ์สีดาได้ 15 วัน โดยนำไส้เดือนฝอย รากปม จากข้อ 2.1 จำนวน 100 ตัวในน้ำกลั่นนึ่งฆ่าเชื้อราดลงบนดินปลูกในกระถางมะเขือเทศพันธุ์สีดาที่เตรียมไว้ในข้อ 2.2
  - 2.4 หลังจากทำการปลูกเชื้อแล้วเป็นเวลา 35 วัน จึงนำมาเตรียมเป็น inoculum ของไส้เดือนฝอยที่จะใช้ในการปลูกเชื้อในต้นฝรั่ง
3. การเตรียมพีชทดสอบ
ปลูกต้นฝรั่งในกระถางขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 24 เซนติเมตรบรรจุด้วยดินนึ่งฆ่าเชื้อ กระถางละ 1 ต้น
4. การเตรียม inocula ของไส้เดือนฝอย
เขี่ยกลุ่มไข่ไส้เดือนฝอย โดยนำกระถางมะเขือเทศพันธุ์สีดาที่เตรียมไว้ในข้อ 2.4 ทำการคว่ำกระถางเพื่อนำต้นมะเขือเทศออกจากกระถางเคาะดินออกอย่างเบาเมื่อแล้วล้างรากมะเขือเทศให้สะอาด จากนั้นใช้คีมปากคีบขนาดเล็กคีบกลุ่มไข่ของไส้เดือนฝอย (ภายใต้กล้องจุลทรรศน์กำลังขยายต่ำ) วางบนภาชนะสำหรับฟักไข่ไส้เดือนฝอยซึ่งมีน้ำกลั่นนึ่งฆ่าเชื้อประมาณ 5 มิลลิลิตร จากนั้นบ่มฟักไข่ไส้เดือนฝอย ที่อุณหภูมิห้อง เป็นเวลา 3 วัน ซึ่งจะได้ตัวอ่อนระยะที่ 2 ของไส้เดือนฝอยรากปมพร้อมใช้ทดลอง
5. การปลูกเชื้อ ทำหลังจากปลูกฝรั่งได้ 15 วัน โดยนำตัวอ่อนระยะที่ 2 ของไส้เดือนฝอยรากปมที่ได้จากข้อ 4. นำมานับจำนวนภายใต้กล้องจุลทรรศน์กำลังขยายต่ำ ปรับปริมาตรให้มีตัวอ่อนระยะที่ 2 ของไส้เดือนฝอย ปริมาณประมาณ $1,500 \pm 100$ ตัว ต่อน้ำ 50 มิลลิลิตร ต่อกระถางฝรั่ง 1 กระถาง

6. หลังจากใส่เชื้อไส้เดือนฝอยรากปมลงไปประมาณ 3 เดือน ตรวจวัดดัชนีการเกิดโรครากปม
7.การบันทึกผลการทดลอง โดยการวัดดัชนีการเกิดรากปมโดยถอนต้นฝรั่งพร้อมรากเพื่อประเมิน
การเกิดปม โดยประยุกต์ใช้เกณฑ์ประเมินระดับการเกิดโรคตาม Taylor and Sasser (1978)
และ Hussey and Boerma, (1981) ดังนี้

- 0= รากไม่ปรากฏอาการปม
- 1= รากปรากฏอาการปม 1-10 % ของระบบราก
- 2= รากปรากฏอาการปม 11-25 % ของระบบราก
- 3= รากปรากฏอาการปม 26-50 % ของระบบราก
- 4= รากปรากฏอาการปม 51-75 % ของระบบราก
- 5= รากปรากฏอาการปมมากกว่า 75 % ของระบบราก

8. ระยะเวลา (เริ่มต้น – สิ้นสุด)

- ระยะเวลา (เริ่มต้น ต.ค.2554-สิ้นสุด ก.ย.2556)

9. สถานที่ดำเนินการ

ห้องปฏิบัติการกลุ่มงานไส้เดือนฝอย กลุ่มวิจัยโรคพืช สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช
และแปลงเกษตรกร ในพื้นที่การระบาดของโรค

10. ผลการทดลองและวิจารณ์ (พร้อมภาพประกอบ)

ในปี 2555 ผลการทดลองพบว่า ฝรั่งขึ้นก จำนวน 90 ต้น แสดงอาการปมที่ระดับ 3 ,4 จำนวน 88 ต้น มี
1 ต้นแสดงอาการปม ระดับ 0 และ 1 ต้น แสดงอาการปมที่ระดับ 1

ในปี 2556 ผลการทดลองพบว่า ฝรั่งขึ้นก จำนวน 65 ต้น แสดงอาการปมที่ระดับ 3 ,4 จำนวน 62 ต้น มี
3 ต้นแสดงอาการปม ระดับ 1

รูปที่ 1 ฝรั่งขึ้นกจากแหล่งตาก(1) ต้านทานต่อไส้เดือนฝอยรากปม

รูปที่ 2 ฝรั่งขึ้นจากแหล่งตาก(2) อ่อนแอต่อไส้เดือนฝอยรากปม

11. สรุปผลการทดลองและข้อเสนอแนะ

การปลูกเชื้อไส้เดือนฝอยรากปม *Meloidogyne* spp. ใน ฝรั่งขึ้นซึ่งเก็บเมล็ดมาจาก 6 แหล่งในพื้นที่ จังหวัดตาก กาญจนบุรี อุทัยธานี และจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวนทั้งสิ้น 155 ต้นมีต้นที่สามารถต้านทานต่อ เชื้อได้ทั้งสิ้น 5 ต้น ซึ่งจะนำต้นฝรั่งที่ได้ศึกษาในการสร้างความต้านทานต่อโรครากปมต่อไป จะนำไปพัฒนาเป็นต้นต่อต้านทานในการปลูกพันธุ์การค้า หรือนำไปเป็นต้นพ่อแม่ในการปรับปรุงพันธุ์ ต้านทานต่อไป

ในการแสวงหาฝรั่งพันธุ์ขึ้นหรือฝรั่งพันธุ์พื้นเมืองเพื่อมาใช้ในการทดลองนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจาก ประชาชนส่วนใหญ่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวมักจะไม่เห็นคุณค่าของพืชที่ไม่ได้สร้างรายได้ คุณค่าของพืช ท้องถิ่น ซึ่งพืชพื้นเมืองแม้จะไม่สามารถขายผลผลิตได้แต่สามารถนำมาใช้ในการนำมาปรับปรุงพันธุ์ได้ ในขณะที่มีหลายพืชที่กำลังสูญหายกลายเป็นพืชหายาก ดังนั้นการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชเป็นสิ่งที่ควรเร่งทำ

12. การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์: ให้ระบุว่าผลงานที่สิ้นสุดได้นำไปใช้ประโยชน์ พัฒนาต่อหรือ

ถ่ายทอดได้ในประเด็นอะไรบ้าง (ระบุเป็นข้อ ๆ)

งานวิจัยนี้ นำไปใช้ประโยชน์ พัฒนาต่อหรือถ่ายทอดได้โดย

- 1.สามารถนำไปเป็นต้นพ่อแม่พันธุ์ในการปรับปรุงพันธุ์หรือต้นต่อต้านทานต่อไป

13. คำขอบคุณ(ถ้ามี)

-

14. เอกสารอ้างอิง

ธิตติยา สารพัฒน์ มนตรี เอี่ยมวิม้งสา ไตรเดช ข่ายทอง. 2554.การจัดการโรครากปมของฝรั่ง.รายงาน

ความก้าวหน้า สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช

มนตรี เอี่ยมวิม้งสา.2548. โรครากปมฝืนร้ายสวนฝรั่งบ้านแพ้วที่รอกการแก้ไข .เมืองไม้ผล ก.พ.2548

หน้า 57-64.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.2553.สถิติการเกษตรของประเทศไทยปี 2552.สำนักงานเศรษฐกิจ
การเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร.200 หน้า

Hussey, R. S., and H. R. Boerma. 1981. A greenhouse screening procedure for root-knot
nematode resistance in soybeans. *Crop Sci.* 21:794-796.

Taylor ,A.L. and J.N. Sasser. 1978. Biology, identification and control of root-knot
nematodes (*Meloidogyne* species). North Carolina State University Graphics.
111 p.